

Toespraak op SOVE viering 1december 2012 door Bert Jan van Haarlem.

(Inleiding)

Van Jezus naar Christendom.

Dat is niet een vanzelfsprekende beweging geweest. Er is niets wat er op wijst dat Jezus een nieuwe geloofsgemeenschap, een eigen gemeente of parochie, laat staan de Kerk wilde stichten. Dat moet de kerken bescheiden maken.

Jezus heeft geen nieuw geloof gesticht en ook niet de Kerk opgericht. Hij is wel, naar het eigen zeggen van kerken, het fundament van geloofsgemeenschappen. Jezus is de Heer van de Kerk. Dat moet de kerken voorzichtig maken en steeds opnieuw de vraag doen opkomen of wat in de kerken gezegd en gedaan wordt beantwoordt aan waar Jezus voor stond.

De Joodse oorsprong van het Christendom.

Alles wat Jezus gezegd en gedaan heeft past binnen het jodendom van zijn tijd. Ook de apostel Paulus, één van de eersten die het evangelie van Jezus Christus heeft verkondigd, heeft zijn eigen jood-zijn nooit ter discussie gesteld. De scheiding tussen joden en christenen is gegroeid, gemaakt, niet in de laatste plaats omdat veel niet-joden volgelingen van Jezus werden. De vraag blijft hoe ver christenen zich kunnen bewegen bij hun oorsprong en bron vandaan.

(Overweging)

Johannes.

De joodse oorsprong van het christendom is onmiskenbaar. De evangelisten vertellen hun verhaal over Jezus als een weg die hij gegaan is als jood, met en voor joden. Zonder uitzondering vertellen ze over de aankondiging van zijn komst door Johannes de Doper. Deze profeet van priesterlijke komaf is de voorloper, de wegbereider van Jezus. ‘Na mij komt die sterker is dan ik’, zegt hij.

‘Stem die roept’.

Vanuit de woestijn verschijnt Johannes op het toneel en neemt hij het woord. Een roepende in de woestijn. Volgens ons spraak- en taalgebruik is dat iemand die niet gehoord wordt, vooral omdat anderen hem niet willen horen. Een roepende in de woestijn staat alleen. Zo staat ook Johannes daar. Tegenover de groten van zijn tijd, keizers, bestuurders, koningen en priesters. Maar anders dan bij een roepende in de woestijn zoals wij die kennen, komen mensen in grote getale naar Johannes toe.

In de bijbel geldt de woestijn niet alleen als een plek waar dood, chaos en eenzaamheid heersen. De verlatenheid, maar vooral de leegte en de ruimte van de woestijn bieden ook de mogelijkheid voor een nieuw begin. Een aarde die woest en dood is, komt tot leven door de stem van God. Licht komt in de plaats van donker.

De woestijn is de ruimte waarin Israël wordt gezet als het volk wordt bevrijd uit de slavernij in Egypte. Natuurlijk: als de onderdrukking voorbij is, is de toekomst een gapende leegte. Niemand die je meer dwingt, niemand die je leven bepaalt, niemand meer die je zegt wat te denken of te doen. Dat kan beangstigend zijn – juist de vrijheid, en het kan je onzeker maken. Maar in de woestijn klinken de woorden van de Heer, Israël hoort

er de geboden en vindt zo een weg en trekt op naar een nieuwe toekomst. In de woestijn breekt het evangelie zich baan en zoekt het zijn weg naar de mensen. Zo verkondigt Johannes het goede nieuws.

Omkeer.

Dat Johannes het evangelie verkondigt, zou je op het eerste gehoor niet zeggen. Het is duidelijke, stevige en ook dreigende taal die er klinkt als Johannes gaat spreken. Wij vinden het lastig en voelen ons ongemakkelijk als het evangelie ook een oordeel blijkt te zijn. Hoe kan dat? Is dat niet vooral een reactie van mensen die het nodige te verliezen hebben? Wordt dat niet vooral gevoeld door mensen die tevreden en gelukkig zijn met wat ze hebben en dat ook het liefste zo willen houden?

Johannes roept op tot omkeer. Je kunt ook zeggen: terugkeer. Meestal hebben we vertaald: bekering.

Voor zover we dat woord in onze kerken nog kennen en gebruiken, heeft het een niet zo gunstige klank. Bekering is vaak een eng begrip geworden, eng in de beide betekenissen van het woord: het heeft te maken met angst en dreiging, vooral als je niet reageert op de oproep om je bekeren; het is ook een eis geworden die aan mensen wordt opgelegd om mee te tellen en mee te mogen doen. Wij vragen bekering van wie (nog) niet (of niet meer) geloven, wij vragen inkeer van mensen buiten de geloofsgemeenschappen. De 'wereld' moet zich bekeren of – wat meestal nog veel dreigender en gevaarlijker is – de wereld moet bekeerd worden.

Maar als je goed luistert heeft Johannes het ergens anders over. Hij vraagt omkeer van wie geloven, van mensen die zeggen of denken het geloof te hebben. Hij ontmoet kennelijk mensen die zeggen 'wij hebben Abraham als vader'. En dat betekent zoveel als: ik hoor erbij, ik doe mee, en ook: ik weet wat geloven is, ik heb de waarheid, mij kan niets gebeuren, ik hoef niet te veranderen.

Johannes vraagt terugkeer. Want onbedoeld en ongemerkt – je hoopt in ieder geval dat het niet doelbewust is gedaan – ben je misschien paden gegaan en op wegen gekomen die je niet moet gaan. Bekering is jezelf de vraag stellen of je als gelovige nog op de goede weg bent en als het nodig omkeren, terugkeren.

Dan hebben we misschien dezelfde vraag als de mensen die bij Johannes komen: Wat moeten we doen? Het antwoord van de Doper is niet eens zo moeilijk als je misschien gedacht had. Het gaat over delen van kleren en eten. Zo direct en eenvoudig is het. Je kunt ook zeggen het gaat om wat in de bijbel wordt verstaan onder recht en rechtvaardigheid.

Het valt op dat eigenlijk iedereen dat kan. Er is niets wat dit onmogelijk maakt. Zelfs de tollenaars en de soldaten kunnen het. Ze hoeven niet eens hun – door anderen zo gehate – werk op te geven. Vraag niet meer dan je moet, zet niemand af, koop niemand om, wees tevreden met wat je krijgt. Het klinkt allemaal niet geweldig moeilijk en ook niet enorm revolutionair. Maar misschien is het dat wel.

Volgens Johannes is het nog maar kinderspel bij wat nog komt. Dat gaat uiteindelijk over de weg Jezus die zal gaan, de weg die Hij kiest en de weg die Hem wordt aangedaan. Meer dan Johannes vraagt ook Jezus niet van mensen.

In de komende weken gaan wij dat opnieuw vieren: de komst van Jezus op aarde. God die zich in het leven van zijn Zoon tot de wereld, tot de mensen keert. Daar begint bekering mee, met God die zich naar de mensen keert. Dat mag ons helpen in de weken van Advent. Wij kijken vooruit – met verwachting en verlangen – naar de komst, de toekomst van God. We kijken even goed terug: of de weg die wij gaan spoort met de weg Jezus gaat.